

Sinteză – Teza doctorat: Alegerea școlii. Analiza mecanismelor de înscriere în învățământul preuniversitar. Studiu de caz: admiterea la liceu în București

Prof. coordonator: prof. univ. dr. Adrian MIROIU
Drd. Andreea GHEBA

Potrivit Monitorului Educației și Formării (2018), document publicat anual de Comisia Europeană¹, aproximativ unul din patru copii din România nu continuă învățământul obligatoriu în clasa a IX-a sau studiile liceale după finalizarea clasei a X-a. În acest context, aproximativ 25% dintr-o cohortă de eleve² care finalizează clasa a VIII-a au o calificare inferioară pe piața muncii, sau dacă nu au finalizat opt clase nu pot avea o calificare și nu se pot înscrie la cursuri de calificare sau formare profesională. În plus, aceste eleve au acces la o paletă extrem de redusă a oportunităților de angajare (care sunt în general poziții considerate mai puțin prestigioase sau puțin valorizate la nivel de societate). Mai mult, nivelul de salarizare al acestora este mai degrabă scăzut și au o putere mai mică de negociere, respectiv un grad ridicat de dependență față de angajator. Nu se cunosc foarte multe informații privind caracteristicile socioeconomice (SE) ale acestor eleve, însă plecând de la presupuziția potrivit căreia rezultatele educaționale sunt corelate cu mediul familial de proveniență³, se poate deduce faptul că aceste persoane provin mai degrabă din medii defavorizate și că, în acest context, au șanse reduse de ascensiune socială și economică. În acest context, nivelul de școlaritate⁴ devine extrem de relevant în parcursul profesional al unei persoane, aflându-se într-o relație de directă proporționalitate cu nivelul de bunăstare individuală. Totodată, prezența într-o comunitate a unui procent ridicat de persoane care se regăsesc în situații ca cea prezentată mai sus, se resimte și la nivel macro, în evoluția și dezvoltarea economică, stabilitatea, ori consolidarea democratică și implicit în nivelul de bunăstare a comunităților. Fapt care justifică transferul de responsabilitate de la nivel individual la nivelul statului, actor care ar trebui să se asigure că

¹ Ce prezintă temele prioritare din educație în statele membre în conformitate cu Strategia Europa 2020

² Pe parcursul întregii lucrări folosesc termenul de „eleve” făcând referire la întreaga populație de elevi și eleve (pentru a ușura lecturarea și scrierea tezei am ales să nu utilizez simultan cele două declinări). Această practică a fost adoptată de specialiste și specialiști din domeniul științelor sociale în alte medii academice (în deosebi cele anglo-saxone care utilizează cuvântul „she” atunci când fac referire la o persoană) pentru a contesta limbajul masculinizat dominant în spațiul academic. Acest lucru este valabil și în cazul limbii române, în special în cazul definirii profesiilor – dna. profesor, dna. doctor sau atunci când ne referim la un grup. Nu se pune problema dacă termenul masculin face referire la întreaga populație, asumându-se tacit acest lucru.

³ Teză argumentată și în cartea lui Țoc (2018) pentru cazul României.

⁴ Mă refer atât la nivel formal în termeni de număr de clase finalizate și diplomele obținute, cât și gradul de cunoștințe minimale pe care se presupune că ar trebui să le dețină fiecare participantă la sistemului de învățământ obligatoriu.

prin educație, dar și alte politici suport (economice, sociale), indivizii sunt împuterniciți să aibă acces la un nivel ridicat de bunăstare.

Având în vedere rolul extrem de important pe care sistemul educațional îl are în consolidarea procesului democratic și economic al unei societăți, analiza acestuia⁵ reprezintă unul din cele mai populare domenii interdisciplinare. De exemplu, în cazul științei politice, Orr (2004) a identificat, studiind articolele axate pe educație din jurnale de tradiție din domeniu, faptul că cercetătorii din această zonă, cu toate că au publicat un număr restrâns de articole, sunt în mai degrabă interesați de analiza „distribuției de putere în procesul de luare a deciziilor, organizării și guvernării școlilor din sistemul public, rezultatelor și efectelor politicilor educaționale” (Orr 2004, 11), dar și de modalitatea în care sunt transpuse valorile democratice în programa și curriculum școlar, în vederea educării viitorilor cetățeni și viitoarelor cetățene (Orr 2004).

Regulile în baza cărora sistemul este organizat, mecanismele utilizate în distribuția elevilor sau în repartizarea profesorilor în școli, principiile utilizate pentru justificarea elementelor menționate, dar și efectele acestor elemente resimțite de către actorii implicați în sistem reprezintă tematici relevante în studiul sistemului educațional, inclusiv în cazul celui românesc. Una dintre temele des întâlnite este de exemplu analiza reformelor continue la care este supus sistemul educațional din România. De exemplu, Savu (2018) a identificat peste 100 de modificări legislative (din 1990 până la momentul analizei) astfel: „55 modificări pe Legea Învățământului 84/1995 și [...] 45 de modificări pe Legea Educației Naționale nr.1/2011” (Savu 2018, 38). În domeniul egalității șanselor, majoritatea politicilor educaționale implementate din România s-au concentrat pe asigurarea și echilibrarea resurselor din școli. Ele însă au fost criticate de studii precum cel al lui Florian și Țoc (2018), care au concluzionat faptul că programele educaționale nu au avut rezultatele așteptate. Accentul pus numai pe îmbunătățirea resurselor școlare, fie că discutăm despre infrastructură, fie despre resurse educaționale sau sesiuni de formare a profesorilor, au avut un impact redus asupra rezultatelor educaționale ale elevilor (măsurate prin rezultate mai bune la evaluările naționale, abandon școlar timpuriu, decalaje între rural și urban etc.). Dincolo de asigurarea necesarului de resurse școlare (de altfel, extrem de necesare în procesul educațional), alte politici/programe naționale axate spre exemplu, pe compoziția clasei de eleve nu au fost implementate până în prezent, cu o excepție legată de problema segregării elevilor romi: Ordinul de Ministru (6158/12.12.2016) care a vizat sancționarea segregării școlare, fenomen la care erau/sunt expuse elevele de etnie

⁵ Ca sumă a tuturor componentelor sale: sistem de învățământ, politici, programe, curriculum, cadre didactice etc..

romă⁶ (care nu a venit la pachet și cu o metodologie de implementare). Însă, compoziția SE a clasei de eleve a fost mai degrabă ignorată de politicile educaționale din România. Importanța unui colectiv cât mai echilibrat din punct de vedere social și economic este considerată dezirabilă dacă asumăm concluziile cercetărilor ce indică faptul că rezultatele educaționale ale elevelor dezavantajate din punct de vedere socioeconomic (SED) tind să se îmbunătățească dacă studiază în clase cu colege care au un statut SE mai ridicat.

Lipsa unei viziuni și neasumarea unei strategii pe termen lung, modificările constante suferite de sistem (prea puțin sau chiar deloc argumentate⁷), întărite de o finanțare precară (3.7% din PIB, sub media la nivel european de 4.7% în 2017, conform Monitorului Educației și Formării (2018)) au condus la următoarele rezultatele ale sistemului educațional românesc⁸:

- La testele PISA (2015) România a obținut rezultate slabe, sub nivelul mediu OECD, înregistrând un procent foarte ridicat (peste 40%) de eleve în vârstă de 15 ani au o capacitate redusă de înțelegere și rezolvare a exercițiilor;
- Un procent ridicat din totalul elevelor din România, cu vârsta de 15 ani care au rezultate slabe la citire 39% (față de 19.7% la nivel european), matematică 40% (comparativ cu 22.2% media la nivel european) și științe 38.5% (20.6%) – rezultate obținute la testele PISA (2015). În plus, aprox. 24% din eleve au obținut rezultate slabe (sub nivelul 2) la toate cele trei evaluări;
- Statutul socioeconomic al părinților reprezintă un factor explicativ puternic pentru diferența de rezultate educaționale (conform PISA 2015);
- Peste 18% din tinerele cu vârste între 18 și 24 de ani părăsesc timpuriu sistemul de învățământ, mult peste media de la nivel european (10.6%). Diferența între rural și urban se simte și în acest caz: peste 27% au domiciliul în mediul rural.

În plus, dacă ne uităm la rezultatele obținute de evaluările standardizate de la finalul nivelului gimnazial și liceal, se observă diferențe semnificative între elevele care studiază în mediul rural față de cele din mediul urban (v. raportul Institutului de Științe ale Educației 2016). În acest context doar variabila care măsoară zona de reședință a școlii este singura informație disponibilă, pentru conturarea stării de fapt a sistemului. Ministerul Educației Naționale (MEN) nu colectează alte informații relevante pentru dezvoltarea de politici și programe axate pe

⁶ Inclusiv și pentru această categorie de eleve, sistemul educațional românesc reușește să eșueze lamentabil: conform Monitorului Educației și Formării (2018), peste 77% din elevele care din mediul rural părăsesc timpuriu sistemul de învățământ obligatoriu

⁷ A se vedea și argumentele privind „reforma nesfârșită a sistemului educațional din România” (Florian și Țoc 2018).

⁸ Prezentate sintetic din Monitorul educației și formării, document asumat de Comisia Europeană, publicat în 2018 https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2018-romania-2_en.pdf

identificarea și „tratarea” problemelor semnalate mai sus (cum ar fi caracteristicile socioeconomice ale elevilor)⁹. De unde pot deduce faptul că pentru MEN identificarea naturii acestor probleme nu reprezintă un obiectiv. Mai mult, alege să plaseze responsabilitatea pe seama părinților, aceștia reprezentând unul din factorii „vinovați” de problemele existente în sistem. Spre exemplu, o reglementare clară precum numărul maxim de eleve dintr-o clasă (25 de eleve la nivel gimnazial recomandat, conf. LEN nr. 1/2011, art. 63, lit. D – maximum 30), este încălcată de către factorii de decizie de la nivelul unității de învățământ și inspectoratelor școlare din cauza presiunilor pe care le fac părinții, conform declarației Ministrei educației¹⁰. Acest fenomen apare pentru că părinții urmăresc să își înscrie copiii la o anumită școală (pe care o consideră mai performantă), alta decât cea din circumscripția unde sunt arondați. Fapt care este puțin documentat și deloc sancționat de către autoritățile competente.

Aceste presiuni, la care face referire Ministra educației, sunt în special resimțite de către „școlile bune” (menționate inclusiv de domnia sa). Catalogarea în acești termeni a școlilor devine problematică din mai multe motive: a) nu există o metodologie oficială în funcție de care se stabilește o astfel de clasificare/ierarhizare (în funcție de care să ne dăm seama de performanțele unei școli); b) calitatea educației nu ar trebui să fie furnizată diferențiat; c) înscrierea la nivel primar și gimnazial se realizează în baza principiului proximității, prin urmare părintele nu ar trebui, teoretic, să aibă posibilitatea să opteze pentru o „școală bună”, cel puțin în cazul școlilor publice. Însă, termenul este des utilizat în spațiul public, cu toate că indică o problemă gravă a sistemului: se (re)cunoaște, informal, faptul că există diferențe între școli, fără să ia măsuri concrete pentru remedierea acestui lucru. Totodată, nu se încearcă identificarea surselor care determină ca o școală să fie considerată „bună” sau „slabă”. Spre exemplu, studiile derulate la nivel internațional¹¹ indică faptul că performanța unei școli (măsurată prin media rezultatelor școlare ale elevilor) este corelată și cu compoziția socioeconomică a unității de învățământ. Practic, există o probabilitate mai mare ca școlile în care învață o pondere ridicată de eleve care provin din medii socioeconomice dezavantajate să înregistreze o performanță redusă și, prin urmare, să fie catalogată drept o „școală slabă”, iar România nu ar fi o excepție de la acest lucru (mai ales dacă asumăm concluziile în urma

⁹ Și dacă le colectează (v. studiul realizat de ARACIP care va fi prezentat în primul capitol al lucrării), acestea nu sunt utilizate pentru a dezvolta politici și programe.

¹⁰ Detalii aici: <https://www.edupedu.ro/dezbatere-aprinsa-ecaterina-andronescu-oana-moraru-ministrul-vrea-ca-profesorii-sa-treaca-din-nou-in-universitati-pentru-reimprospatarea-cunostintelor-moraru-inspectorii-scolari-metodistii-fac-p/>

¹¹ Pe care le prezint în capitolul 1.

testărilor PISA din România care indică faptul că rezultatele educaționale sunt influențate de mediul familial de provenință).

Însă, compoziția socioeconomică a școlilor și claselor de eleve nu a fost considerată un subiect suficient de relevant pentru a fi inclus în discuțiile privind reforma educațională. Principalul factor cu efect direct asupra compoziției clasei de eleve este *mecanismul de înscriere în școli*, componentă a sistemului educațional românesc care a primit o atenție nejustificat de scăzută, atât din partea cercetătorilor din științele educației, cât și la nivelul actorilor implicați direct în sistem. În cazul învățământului primar și gimnazial, înscrierea la școală se bazează pe principiul proximității¹², iar la liceu se ține cont de rezultatele școlare și de preferințele manifestate față de o anumită unitate școlară¹³. Atât principiul proximității, cât și mecanismele prin care școala este aleasă de către părinți reprezintă politici criticate de cercetătorii interesați de efectele pe care le produc compoziția claselor de eleve asupra rezultatelor educaționale. Unul din fenomenele care rezultă în urma implementării acestor mecanisme este cel de segregare, fie că ne referim la cea rasială/etnică sau socioeconomică. Implementând un sistem de înscriere în școli, bazat pe principiul proximității, în special într-un mediu urban în care se întâlnesc comunități concentrate/segregate pe criterii socioeconomice, cresc șansele ca în cadrul școlilor să învețe eleve cu caracteristici foarte asemănătoare din puncte de vedere social, economic sau etnic/rasial. Studiile indică faptul că și în cazul sistemelor nereglementate la nivel central, bazate pe alegerea școlii, în care părinții pot selecta unitățile de învățământ la care să învețe copiii, poate rezulta o concentrare socioeconomică a elevilor. O explicație pentru acest fenomen este legată de faptul că părinții, atunci când optează pentru o anumită școală, invocă și argumente legate de componența claselor (din punct de vedere socioeconomic sau etnic/rasial) și nu neapărat legate de calitatea actului educațional oferit de școală.

Relevanța sistemului de admitere la liceu derivă și din faptul că în această etapă, de tranziție de la nivelul gimnazial la cel liceal, se stabilește traiectoria educațională a elevilor (și mai târziu cea profesională), la o vârstă relativ mică (14-15 ani). OCDE cataloghează evaluarea standardizată de la finalul clasei a VIII-a drept „un examen cu miză mare” care are un impact puternic asupra viitorului educațional al elevilor. În plus, în acest context consider important de subliniat faptul că mecanismul are la bază un principiu meritocratic: rezultatele educaționale (care din perspectiva meritocratică ar trebui să reflecte efortul depus și capacitatea elevilor de

¹² înscriere în funcție de circumscripția școlară unde eleva are domiciliu

¹³ O elevă are o probabilitate mai mare să fie admisă într-un liceu aflat în primele poziții ale preferințelor sale dacă obține o medie mare la evaluarea națională și în timpul gimnaziului.

a învăța) reprezintă criteriul principal care îi oferă prioritate unei eleve în înscrierea la liceu/specializarea aflată în topul preferințelor. Cum am menționat, dacă notele sunt mari, o elevă are șanse mai mari să fie înscrisă la unul din liceele, respectiv specializările aflate în topul preferințelor sale. În schimb notele mai slabe îi limitează lista de preferințe, având o prioritate scăzută (de a fi admisă la un liceu pe care îl preferă) în fața colegelor ei care au reușit să obțină note mai mari. Acest proces ridică o problemă legată de asigurarea reală a egalității de șanse în educație în condițiile în care se asumă că rezultatele educaționale depind în mare măsură de mediul familial de proveniență.

Obiectivul principal al acestei lucrări este să analizez efectele interacțiunii între principiul proximității de înscriere în sistemul primar/ gimnazial și cel al mecanismului de admitere la liceu. Pentru acest lucru, realizez un studiu de caz în care urmăresc cum tipul de școală gimnazială urmată influențează tipul de liceu pe care îl urmează elevele din București în condițiile sistemului actual de admitere/repartizare. Așadar, sunt interesată să identific în ce măsură școala de proveniență de la nivel gimnazial (pe care, în principiu, părinții nu o aleg pentru că depinde de strada unde locuiesc) poate reprezenta un factor explicativ pentru probabilitatea ca o elevă să fie admisă la un anumit liceu (etapă în care părinții și elevele își manifestă preferințele față de o școală/specializare). Acest lucru este favorizat atât de tipurile de mecanisme implementate la nivel primar/gimnazial și la nivel liceal, cât și de procese în care sunt implicate elevele în afara spațiului formal (familie).

Să luăm ca exemplu următorul caz ipotetic: o elevă *Alexandra* este înscrisă în școala „*Sofia Nădejde*” din cartier, alături de alte eleve care provin din aceeași zonă. Dacă în circumscripția școlii locuiesc cu preponderență persoane dezavantajate din punct de vedere socioeconomic, atunci sunt șanse foarte mari ca la școala „*Sofia Nădejde*” să fie înscrise o pondere ridicată de eleve cu un SE scăzut. Plecând de la presupuziția că rezultatele elevelor și implicit ale școlilor sunt dependente de mediul familial de proveniență, respectiv de ponderea acestor eleve în școală, putem să asumăm faptul că eleva *Alexandra* are șanse mici să obțină rezultate mari la testările standardizate de la finalul clasei a VIII-a. Totodată, dacă eleva, alături de un procent ridicat de colege, au obținut note mici, și scorurile calculate la nivel de școală sunt slabe. Acest rezultat are implicații atât la nivel individual (eleva *Alexandra* se va înscrie – dacă va continua studiile - într-un liceu considerat mai puțin performant, în care majoritatea elevelor au obținut note similare cu ale ei), cât și la nivel de școală (școala capătă/menține titulatura de „școală slabă” fapt care îi determină pe unii părinți să aleagă o altă unitate de învățământ, eventual în zona privată). În plus, fiind înscrisă într-un liceu în care majoritatea colegelor au performanță educațională asemănătoare (scăzută, dacă am evalua-o după

rezultatele obținute la testele standardizate) Alexandra are șanse mici să obțină diploma de Bacalaureat la finalul clasei a XII-a și apoi să fie admisă în sistemul universitar. În acest întreg proces nu au fost menționați și alți factori care pot avea un impact puternic asupra parcursului educațional cum ar fi nivelul capitalului social, economic și cultural la care au acces elevele (prin intermediul familiei din care provine). Așadar, plec de la premisa potrivit căreia principiile și modalitatea în care sunt proiectate sistemele de admitere la școală generală/primară pot reprezenta factori explicativi puternici în analiza diferențelor de rezultate și performanță educațională între eleve. În acest context intervine problema asigurării principiului egalității de oportunități educaționale pentru toate elevele, ținând cont de faptul că aceste mecanisme tind să accentueze diferențele educaționale între școlile pe care acestea le urmează. Discuția devine relevantă dacă se ține cont de contextul social și economic din România, țară cu un nivel ridicat de sărăcie și inegalitate socială.

Astfel, **în primul capitol** al lucrării discut despre asigurarea de oportunități educaționale egale, asumând faptul că statul, prin instituțiile sale, ar trebui să furnizeze mecanismele necesare pentru ca elevele să-și atingă potențialul educațional și să obțină rezultate școlare bune, neîngrădite de factori externi (fie că ne referim la mediul social sau familial de proveniență sau la diverse componente ale sistemului educațional). În acest capitol îmi propun să prezint principalii factori cu impact direct asupra accentuării inegalităților între eleve în sistemul educațional: cei specifici mediului familial de proveniență și cei aferenți mediului școlar, trecând în revistă principalele dezbateri din literatura de specialitate pe această tematică, inclusiv pentru cazul României. Mediul familial de proveniență reprezintă o variabilă care înglobează mai mulți factori ce își pun amprenta pe evoluția educațională a elevilor. Spre exemplu, resursele materiale de care dispun părinții, care sunt corelate: cu probabilitatea de a participa la cursuri private¹⁴ sau meditații, de a deține materiale/bunuri și dispozitive tehnologice necesare în procesul educațional, participarea în tabere¹⁵ sau la activități extra-curriculare centrate pe dezvoltarea educațională pot reprezenta elementele care fac diferența între performanța școlară a unei eleve dintr-o familie defavorizată și o elevă care provine dintr-o familie cu un statut socioeconomic ridicat (Chung 2015) (Chiu și Khoo 2005). Capitalul social și cel uman reprezintă alți factori extremi de relevanți în acest proces: relațiile pe care le are/dezvoltă familia cu membrii corpului didactic (implicarea părinților în activitățile specifice de la școală sau chiar urmărirea activă a traseului educațional), dar și în cadrul familiei (prin

¹⁴ Suplimentare față de educația oferită de sistemul formal, plătite de părinți.

¹⁵ Tematice, în care pot exersa de exemplu o limbă străină – v. <https://www.britishcouncil.ro/engleza/copii/tabara>

dezvoltarea unei relații puternice cu copilul) indică o probabilitate mai ridicată ca elevele să obțină rezultate școlare mai mari. Totodată, capitalul uman ridicat al părinților se transmite mai eficient către eleve, dacă capitalul social este dezvoltat. Astfel, elevele cu părinții care au finalizat studiile universitare¹⁶ tind să fie mai performante, comparativ cu cele ale căror părinții nu au absolvit acest tip de studii, fie prin faptul că vocabularul utilizat în comunicarea cu copii este mai dezvoltat, au o capacitate mai ridicată de a-i ajuta la teme sau chiar au așteptări mai mari de la aceasta de a obține rezultate școlare bune (Eccles 2005). În ceea ce privește factorii de natură școlară, am ales să mă concentrez în acest capitol pe segregarea școlară și compoziția SE a claselor de eleve, ca fiind un elemente importante în evaluarea inegalităților educaționale. Studiile centrate pe problemele generate de segregarea școlară, tematică analizată în cazul a diverse sisteme educaționale de la nivel internațional, au ajuns la o serie de rezultate general acceptate privind efectele acestui fenomen. Una din cele mai importante concluzii este că elevele care resimt cel mai puternic fenomenul segregării școlare sunt cele care provin din medii familiale socioeconomic dezavantajate (SED) (Benito, Alegre și González-Balletbò 2014) sau care aparțin unei minorități etnice sau rasiale (Andersen și Thomsen 2011) (Jencks și Mayer 1990)¹⁷. Astfel, se poate spune că rezultatele obținute de Coleman și echipa sa în anii '60 continue să fie confirmate și în prezent: reușita educațională a elevilor este puternic influențată de compoziția socioeconomică a clasei (Coleman et al. 1966, 325).

Al doilea capitol al tezei are ca obiectiv trecerea în revistă a principalelor caracteristici și principii ale politicilor educaționale bazate pe sistemul de *alegere a școlii*¹⁸ de către părinți. Aceste politici, care își propun o restructurare a felului în care sistemul educațional este conceput și perceput de către actorii implicați, propun a o potențială soluție la problemele legate de segregarea școlară cauzată de principiul proximității: părinții să aibă libertatea de a selecta școala pe care o consideră cea mai potrivită pentru propriii copii. Însă acest principiu, care la prima vedere pare atractiv și relativ simplu de implementat, vine la pachet cu o serie de efecte pe care un sistem ar trebui să le aibă în vedere dacă își propune să asigure oportunități educaționale egale tuturor elevilor. Astfel, acest capitol este dedicat prezentării argumentelor invocate de susținătorii acestor tipuri de politici (atât din prima, cât și din cea de-a doua generație), dar și limitările și problemele cu care se confruntă sistemele educaționale în care au fost implementate acestea. Spre exemplu: „o piață educațională” liberă, în care părinții pot

¹⁶ Dacă se operaționalizează capitalul uman prin nivelul de educație finalizat.

¹⁷ Însă, important de menționat este faptul că în cele mai multe cazuri cele două caracteristici ale elevilor (nivelul socioeconomic și apartenența etnică/rasială a elevilor) tind să se suprapună: în școlile în care majoritatea elevilor aparțin unei minorități rasiale sau etnice, nivelul mediu socioeconomic este redus (Rumberger și Palardy 2005)

¹⁸ În engleză: *school choice*

selecta școala (idee promovată de susținătorii primei generații), fără să existe un set de restricții impuse de la nivel central, tind să aibă ca efect tot segregarea (situație care se dorește a fi evitată). Soluțiile în această situație sunt legate de menținerea unui „control” asupra felului în care părinții aleg școala (a doua generație), noțiune care presupune punerea accentului pe asigurarea egalității de oportunități educaționale: spre exemplu, stabilirea unei valori mai mari a voucher-ului pentru elevele SED sau oferirea unei priorități mai ridicate în procesul de a admite în școli. O secțiune din acest capitol este dedicată studiilor axate pe modalitatea în care părinții aleg școala pentru copiii lor, felul în care își formează preferințele față de respectiva școală, dar și sursele de informare ale acestora. Consider extrem de relevantă cunoașterea acestor dimensiuni privind actorii implicați în procesul educațional, în special în momentul în care se proiectează politici în această cheie. Totodată, prezint și formele în care au fost transpuse aceste tipuri de politici în alte sisteme educaționale. Însă accentul va fi pus pe formele acestor politici care își propun să asigure egalitatea de oportunități educaționale. În plus, consider importantă parcurgerea literaturii de specialitate din acest domeniu, având în vedere modalitatea în care sunt proiectate sistemele de admitere în învățământul preuniversitar românesc: dacă la nivel primar/gimnazial părintele¹⁹ nu poate opta pentru o anumită școală publică, la trecerea în nivelul liceal opțiunea față de o anumită unitate de învățământ devine extrem de importantă (chiar dacă este limitată de rezultatele educaționale pe care le obțin elevele).

În capitolul trei prezint (în limbaj neformalizat) exemple de soluții teoretice, propuse de cercetători axați pe studiul mecanismelor de repartizare, în vederea rezolvării problemelor specifice politicilor educaționale bazate pe principiul alegerii școlii de către părinți. În capitol pun accent pe mecanismele care vizează o alegere controlată a școlii de către părinți și descriu mecanisme care sunt instrumente în asigurarea implementării de politici afirmative (ex: cote pentru anumite categorii de elevi). Totodată, în cadrul acestui capitol analizez caracteristicile sistemului prin intermediul căruia sunt alocați elevii la liceele din România din perspectiva literaturii de specialitate axată pe mecanismele de repartizare. Astfel, din punct de vedere teoretic, mecanismul implementat în acest moment îndeplinește principalele proprietăți recomandate în vederea unei repartizări eficiente (conform literaturii de specialitate axate pe domeniul mecanismelor de repartizare): îi determină pe părinți să nu adopte **un comportament strategic** (prioritățile elevelor în alegerea școlilor sunt clare, așa că dacă vor să ajungă la o anumită școală, ei trebuie să facă ierarhizarea școlilor în ordinea preferințelor, nu în funcție de

¹⁹ Mă refer la majoritatea părinților care nu se încadrează în excepțiile menționate de metodologie în vigoare.

șansele pe care cred că le au să fie admise la o anumită școală), oferă **rezultate stabile** (în sensul în care nu vor fi repartizate eleve la un liceu care nu s-a aflat în lista de opțiuni) sau **este evitată invidia justificată** (ecelele nu vor „pierde” locul într-un liceu în detrimentul unei alte eleve care ar avea o grad mai scăzut de prioritate), idei discutate pe larg în capitolul trei al lucrării.

În capitolul patru analizez rezultatele mecanismului de admitere la nivel de București, utilizând pe de o parte scorurile obținute de elevele care au studiat într-o școală din capitală, precum și liceul unde au fost admise. Aleg să mă concentrez pe orașul București pentru că plec de la premisa că în capitală există zone locuite preponderent de persoane care au caracteristici socioeconomice similare. Astfel, utilizând informații colectate de către ARACIP²⁰ privind școlile din București (dacă sunt sau nu plasate într-o zonă socioeconomic defavorizată (SED)), îmi propun să identific a) dacă există diferențe de rezultate (în privința scorurilor de admitere la liceu obținute de eleve) între cele două categorii de școli; b) care este probabilitatea unei eleve care provine dintr-o școală plasată într-o zonă SED de a fi admisă la un liceu considerat performant. Într-un sens mai larg îmi propun să studiez măsura în care, la nivel de București, se pot identifica inegalități în privința rezultatelor educaționale, explicate prin factori de natură socioeconomică (extrapolând variabila privind poziția școlii în zona considerată socioeconomic dezavantajată la nivel de elevă). Rezultatele analizelor statistice indică faptul că există diferențe între scorurile de admitere la liceu între elevele SED și cele \neq SED. Acestea din urmă au o probabilitate mai ridicată de a obține rezultate mai mari, fapt care le oferă o mai mare prioritate atunci când aleg liceul unde urmează să învețe. Spre exemplu, elevele \neq SED au de două ori mai multe șanse să obțină note de admitere la liceu mai mari de 9, comparativ cu elevele SED. Inclusiv analizele descriptive susțin aceste rezultate: media scorurilor la admiterea la liceu a elevilor din școli \neq SED este mai aproape de media la nivel general, comparativ cu cea a elevilor din școli SED, în perioada 2008-2016. Diferența medie între cele două scoruri (a elevilor din școli SED și \neq SED) este de *0.68 de puncte* în favoarea elevilor care au studiat în școli \neq SED. Astfel, se poate susține că în cazul Bucureștiului, școala de proveniență poate reprezenta un indicator puternic pentru rezultatele școlare. Dacă poziția școlii în zone SED are un impact asupra scorurilor obținute de eleve, se poate deduce faptul că un aspect care contează puternic în această ecuație îl reprezintă compoziția claselor de eleve/a școlii determinată de principiului proximității, ca mecanism de înscriere în școală.

²⁰ Agenția Română privind Asigurarea Calității în Învățământul Preuniversitar

La momentul repartizării în învățământul liceal, rezultatele educaționale ale elevelor reprezintă principalul criteriu de ierarhizare și departajare, care le asigură prioritatea de a urma studiile în școala/la specializarea pe care o preferă. Prin urmare, notele obținute de elevă reprezintă un predictor puternic pentru probabilitatea ca această să fie înscrisă într-un anumit liceu. Acest lucru se datorează în mare parte mecanismului de repartizare utilizat în prezent, care funcționează în baza unui principiu meritocratic: te numeri printre cei aflați în fruntea listei (poziția ta fiind dată de scorul la admitere obținut), ai șanse mari să ajungi la liceul și specializarea dorită. Însă, factorii de decizie nu au pus problema în ce măsură acest tip de repartizare (exclusiv în baza rezultatelor și a preferințelor manifestate de eleve) respectă principiile echității. Discuția devine relevantă cu atât mai mult pentru că vizează înmatricularea elevei în învățământul obligatoriu (până în clasa a X-a). Performanțele academice îngăduiesc accesul în anumite unități de învățământ de stat: o elevă care reușește să obțină scoruri aproape de mediana notelor din orașul său, are o probabilitate mai mică de a fi admisă la un liceu considerat performant. Acest lucru se datorează și competiției între eleve care sunt interesate să fie admise mai degrabă în această categorie de licee. În privința acestor licee se poate deduce faptul că este vorba despre o competiție strânsă în momentul în care se analizează diferența între prima și ultima notă de admitere: cu cât este mai mică diferența, cu atât nivelul competiției este mai strâns. Această competiție alimentează imaginea pozitivă (de școli performante) a liceului în spațiul public, fapt care le asigură, și în viitor, un loc în topul preferințelor elevelor care reușesc să obțină scoruri mari. Anual, anumite licee reușesc să atragă eleve cu scoruri mari, menținând avantajul competițional față de alte licee. În plus, performanța în timp a acestor licee este susținută tocmai de acest mecanism care permite concentrarea elevelor cu rezultate educaționale mari în aceleași unități școlare. Spre exemplu, în cazul liceelor din București (în 2016), există o corelație negativă puternică între diferența dintre prima și ultima medie de admitere la liceu și promovabilitatea la examenul de Bacalaureat²¹. Practic, în liceele în care se înscriu preponderent eleve cu scoruri apropiate (care în general sunt mari), rata de eleve care reușesc să obțină diploma de Bacalaureat este mai mare. Totodată, școala de proveniență poate reprezenta un indicator nu doar pentru rezultatele școlare, ci și pentru probabilitatea unei eleve care a studiat în școli SED de a fi înscrisă într-un liceu considerat performant²². Elevele care au studiat în școli SED au 9% șanse să se înscrie în licee din prima categorie comparativ cu elevele din școli ≠ SED (care au 25% șanse să studieze în licee din

²¹ Analiză detaliată în capitolul cinci.

²² Analiză detaliată în capitolul patru.

prima categorie). În plus, elevele din școli SED au o probabilitate de două ori mai mare să studieze în licee din a treia categorie (L3), respectiv din ultima categorie, comparativ cu elevele din școli \neq SED. Astfel, se poate spune faptul că în liceele performante sunt concentrate eleve care provin din școli \neq SED, iar în liceele mai puțin performante, eleve din școli SED.

În capitolul cinci discut cu precădere despre principalele modificări pe care ar putea să le sufere mecanismul de admitere la liceu din România, astfel încât să conțină o componentă de asigurare a egalității de oportunități educaționale. Cu toate că mă axez pe modificările care pot fi aduse sistemului de admitere la nivel de liceu, discut și de posibilele modificări ale modalității în care s-ar putea desfășura înscrierea în învățământul primar și gimnazial (în special cel din zonele urbane). Mecanismul ar putea să ofere o mai mare flexibilitate în alegerea școlii de către părinți, mai exact un tip de alegere controlată (cum o numesc specialiștii în politici de tip alegerea școlii din a doua generație)²³. Mai multe școli ar putea să servească aceeași zonă din apropiere, iar la înmatriculare elevele ar avea prioritate în școala aleasă în funcție de anumite caracteristici ale sale (în nici un caz cele referitoare la performanța sa educațională). Spre exemplu, dacă o elevă provine dintr-o familie vulnerabilă din puncte de vedere SE, ar fi poziționată mai sus în ierarhia persoanelor care s-ar înscrie în respectiva școală. Dacă acest proces nu ar fi puternic reglementat (prin stabilirea clară a caracteristicilor în funcție de care o elevă are prioritate într-o școală publică), ar rezulta o formă de segregare, poate mai puternică decât în cazul înscrierii în baza principiului proximității. Conform experiențelor din alte state, doar anumite categorii de părinți (în special cei care au statut SE ridicat sau au un nivel educațional ridicat) ar fi tentați să opteze pentru schimbarea școlii din cartier cu o altă școală, în care se vor regăsi eleve cu caracteristici asemănătoare cu ale lor²⁴. În acest context, specialiștii recomandă un control puternic al procesului de înscriere, astfel încât anumite categorii de eleve (în special cele defavorizate) să nu sufere anumite dezavantaje în proces. În plus, este indicat ca pentru părinții acestor eleve să se acorde suportul necesar în etapa de alegere a școlii: oferirea de informații complete referitoare la școală, sprijin în completarea aplicației sau asigurarea de transport gratuit pentru aceste eleve.

²³ Cum am menționat, cu toate că metodologia specifică faptul că elevele trebuie înscrise la școala din circumscripție, este răspândit un fenomen, a cărui amploare nu este foarte cunoscută pentru că nu este documentat, acela de a modifica domiciliul unui părinte (prin obținerea unei vize de flotant) în zone unde se regăsesc școlile pe care părinții le consideră mai potrivite. Cu toate că nu se cunosc informații privind aceste practici, ministra educației Ecaterina Andronescu recunoaște și critică public acest fenomen: <https://www.edupedu.ro/inscrierea-la-clasa-pregatitoare-2019-scoala-de-circumscripție-trebuie-respectata-si-interrupted-ideea-de-rezidenta-la-un-prieten-ecaterina-andronescu/>. Se poate susține faptul că acest lucru nu face altceva decât să accentueze inegalitățile între școli, deoarece doar anumite categorii de părinți au posibilitatea să își mute copii în unități de învățământ din afara cartierului, în general cei cu un capital social, economic și cultural mai mare.

²⁴ Subiect detaliat în capitolul doi al tezei.

Comparativ cu o posibilă modificare a sistemului de înscriere în învățământ primar/gimnazial, ajustarea mecanismului de admitere la liceu se poate realiza cu mai puține eforturi administrative sau alocare de resurse. Consider că redistribuția mai echitabilă a locurilor în licee s-ar putea realiza, menținând principalele caracteristici ale mecanismului implementat în prezent, însă cu o serie de modificări astfel încât să crească prioritatea anumitor categorii de elevi în alegerea liceului și să asigure o compoziție mai diversă în clase și școli. În acest context, propun două posibile alternative ale acestui mecanism care ar putea fi implementate (plecând de la sugestiile propuse în literatura de specialitate din domeniul mecanismelor de distribuție):

a) rezervarea de locuri pentru categoriile de elevi vulnerabile din punct de vedere socioeconomic: stabilirea unui număr de locuri rezervate, în fiecare unitate de învățământ, pentru elevii care aparțin grupurilor dezavantajate din punct de vedere social și economic (asemănător locurilor speciale pentru elevii de etnie romă). Numărul de locuri rezervate ar putea fi stabilite anual, proporțional cu numărul de elevi care îndeplinesc condițiile pentru a fi eligibile pentru aceste poziții, raportat la numărul de locuri disponibile în fiecare liceu.

b) acordarea de puncte suplimentare (la media de admitere) elevilor care provin din medii SED: punctele suplimentare ar putea fi acordate elevilor SED, care ar putea fi stabilite anual în funcție de diferențele statistice identificate între grupul elevilor SED și non-SED.

În plus, principiile menționate mai sus (și detaliate în capitolul trei al lucrării) se vor menține, chiar dacă mecanismul va suferi modificările menționate mai sus. Modificarea cea mai substanțială este în privința modului în care sunt stabilite prioritățile unei elevi: nu va mai fi exclusiv în baza rezultatelor educaționale.

În concluzie, înscrierea în sistemul preuniversitar românesc poate suferi ajustări astfel încât să fie adaptată la contextul social și economic care are un impact puternic asupra performanțelor educaționale ale elevilor. Dacă tipul de școală reprezintă indicator pentru rezultatele școlare (cel puțin în cazul Bucureștiului) atunci se poate susține faptul că principiul proximității, care se aplică în prezent la nivel primar și gimnazial, contribuie la conturarea acestor inegalități (cauzate de mediul familial de proveniență), nefiind indicată concentrarea de elevi în aceeași unitate de învățământ cu caracteristici SE similare (în special pentru cele care provin din medii SED). La înscrierea în liceu aceste inegalități de rezultate sunt și mai accentuate: repartizarea se realizează, în principal, în funcție de rezultatele școlare. Modalitatea în care este construit mecanismul îi avantajează în mod evident pe cei care reușesc să obțină note mari, iar acest lucru devine extrem de criticabil, mai ales dacă se asumă că există o relație între performanța educațională, mediul familial și școala de proveniență. Acest lucru devine și

mai problematic în cazul sistemului educațional românesc care are ca principii de bază asigurarea echității, asigurării de egalității de șanse sau al incluziunii sociale, menționate în cadrul legal care reglementează învățământul românesc (LEN nr. 1, art. 3, pct. a; j; o).

Referințe bibliografice:

- Andersen, Simon Calmar, și Mette Kjærgaard Thomsen. 2011. „Policy Implications of Limiting Immigrant Concentration in Danish Public Schools.” *Scandinavian Political Studies* 31 (1): 27-52.
- Benito, Ricard, Àngel Miquel Alegre, și Isaac González-Balletbò. 2014. „School Segregation and Its Effects on Educational Equality and Efficiency in 16 OECD Comprehensive School Systems.” *Comparative Education Review* 58 (1): 104-134.
- Chiu, Ming Ming, și Lawrence Khoo. 2005. „Effects of Resources, Inequality, and Privilege Bias on Achievement: Country, School, and Student Level Analyses.” *American Educational Research Journal* 42 (4): 575-603.
- Chung, Kevin K.H. 2015. „Socioeconomic Status and Academic Achievement.” În *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, de James D. Wright (editor), 924-930. Elsevier Ltd.
- Coleman, James S., Ernest Q. Campbell, Carol J. Hobson, James McPartland, Alexander M. Mood, Frederic D. Weinfeld, și Robert L. York. 1966. *Equality of Educational Opportunity*. US
- Eccles, Jacquelynne S. 2005. „Influences of parents’ education on their children’s educational attainments: the role of parent and child perceptions.” *London Review of Education* 191–204.
- Florian, Bogdan, și Sebastian Țoc. 2018. „What Happens to Policies When Assuming Institutions? A Short Story About Romania’s Never-Ending Educational Reform.” *European Education* 50 (4): 320-335.
- Jencks, Christopher, și Susan E. Mayer. 1990. „The Social Consequences of Growing Up in a Poor Neighborhood.” În *Inner-City Poverty in the United States*, de Laurence E. Lynn și Michael G.H. McGeary, 111-187. National Academy Press.
- Orr, Marion. 2004. „Political Science and Education Research: An Exploratory Look at Two Political Science Journals.” *Educational Researcher* 33 (5): 11-16.
- Savu, Dumitru-Alin. 2018. *Homeschooling în București. O perspectivă antropologică (Teză de doctorat)*. București: SNSPA.
- Țoc, Sebastian. 2018. *Clasa și educație. Inegalitate și reproducere socială în învățământul românesc*. București: Pro Universitaria.